

Izhaja vsak četrtek
in velja s poštnino
vred in v Mariboru s
poštovanjem na dom
za celo leto K 5.—
za pol leta „ 2.50
za četrt leta „ 1.30

Naročnina se pošilja
upravnilstvu v tiskarni
sv. Cirila, koroške
ulice št. 5. List se
pošilja do odpovedi.

Dobrotniki katol. Na-
božnega društva do-
bivajo list brez po-
sebne naročnine.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Pesemniki listi dobo
se v tiskarni in pri
gospodu Novaku na
velikem trgu po 10 k.

Recepisi se ne vra-
čajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice,
če se natisne enkrat,
po 12 k, dvakrat 18 k,
trikrat 24 k.

Štev. 50.

V Mariboru, dne 15. decembra 1898.

Tečaj XXXII.

Kako naj Avstrija državno idejo uresničuje.

(Konec.)

Zahtevamo torej, da se Avstrija deli po narodih. Ali zraven narodnega načela bode se vendar ozirati tudi na zemljepisne razmere in pa, da se narodom ne bije v obraz ter doseže ravno nasprotno od tega, kar se hoče, tudi na zgodovino. Ta tri načela: narodno, zemljepisno in zgodovinsko dobro spojit, bodi naloga avstrijskim politikom; če jo srečno rešijo, stekó si nevenljive zasluge ne le za našo državo, ampak tudi za evropski mir. Mi ne maramo skarj vzeti v roke, da bi avstrijski zemljevid razkrojili v stalne dele, to prepuščamo politikom strokovnjakom; ali da nas čitatelji bolje razumejo, bodi za primer povedano, da bi nikakor ne mogli odobravati, ako bi se severni rob Češke od te dežele odločil, ker se Češka vsled zemljepisnih razmer deliti ne da; prav dobro pa se da odcepiti slovenski del Štajarja od nemškega, ravno tako slovenski del Koroške; istotako bi se Rumuni v Sedmograškem in Bukovini dali združiti, in celo ne tajimo, da bi nam ugajalo, ako bi se Rumuni od Ogrov odločili, ker bi ti-le sicer bili premočni. Nastale bi potemtakem na sedanjih avstrijskih tleh skupine, pet ali šest, v katerih bi zvečjega bilo združeno, kar je sorodno, in moralo ostati združeno, kar se ločiti ne da. Na tak način bi narodom avstrijskim bilo zajamčeno, da se lahko prosto in čvrsto razvijajo; za manjšine, ki bi še ostale v skupinah, pa bi se imelo poskrbeti z natančnimi zakoni.

Vsaka skupina imela bi svojo upravo, živela torej za-se, delala zakone le sebi, ne usiljevala svojih narodnih posebnosti drugim, ki so za te nedovzetni, vsaka bi gospodarila le s svojim denarjem in ga uporabljala v svoj prid; skratka narodom bi bilo omogočeno, razvijati se po svoje, vsi skupaj pa bi med seboj v marljivem prosvetnem delu tekmovali.

Ali med temi skupinami morala bi tudi biti trdna vez, ki je nerazrušno družiti ter dela nasproti zunanjim sosedom mogočne; na zunaj mora Avstrija biti celota, jednota, ki ni nič manj tesno spojena, nego so druge najmočnejše države. Ali ni tudi Švice obod železen in ne kaže niti najmanjše razpoke, dočim so v obodu tla prek in prek razkrojena po narodnostih? Ustvariti bi se morala osrednja vlada, kateri bi imele na vsak način pripadati stvari, ki zadevajo vse narode, torej stvari, tičeče se vladajoče rodbine, zunanje stvari, vojna, torej armada in mornarica, državne finance in skupni državni dolg, trgovinske pogodbe, carinske zveze in menda tudi stavljenje železnic kakor komunikacija sploh. Za vse to bi naj skrbelo skupno ministertvo na Dunaju. Vse drugo pa, kar se ravna po raznih narodih, kar se ima tem prilagoditi, kar lahko služi vsaki posamezni skupini drugače, bi pa ostalo na skrbi tem-le, na pr. šolstvo, sodstvo i. dr. Koristi vsake skupine naj na Dunaju varuje minister rojak. Pokrivajo pa se troški naj tako, da ostanejo indirektni davki doma, direktni pa služijo skupnim potrebam.

V državi, ki sestoji iz tako različnih delov, kakor je Avstrija, ne sodi, da se vse

potrebe, ki so pri raznih narodih različne, potegnejo v osrednjo vlado na Dunaj; to nehote provzroči prepir, krivičnost in zane-marjanje, da ne rečemo zatiravanje slabejših narodov. Za mnogojezično Avstrijo centralizem torej ni.

Narodnemu načelu mora se dati pravica; narodno načelo ni umetno narejeno, ampak v naravi utemeljeno; kajti kakor vsak posameznik, tako se tudi vsak narod hoče ohraniti. Da so lastne vsakemu narodu posebnosti, ki ga ločijo od drugih narodov, to je delo božje previdnosti; božja volja pa je tudi, da kakor posameznik, tako tudi narod kot celota svojih talentov ne zakaplje, marveč je kolikor možno dobro izkorišča ter doseže najvišjo stopnjo prosvete, do katere se more vzpeti. Če je to oboje res, potem pa je tudi narodom dolžnost, da si ustvarijo tiste pogoje, ki omogočijo doseči ono stopnjo, in greh izmed največjih grehov, ako se zbog nevoščljivosti ali gospodljivosti v tem strosiljenju ovirajo. Na delo tedaj državnik avstrijski, na delo, ki je dopadljivo Bogu, ki bo pa tudi pravi blagoslov ljudem, avstrijskim narodom!

Naj nam nikdo ne oporeka v tem smislu, da bi bila razkrojitev Avstrije v narodne skupine pomnožen dualizem. Kar mi hočemo in dualizem, je vendar tako različno, kakor dan in noč, kakor prostost in nasilstvo, kakor priroda in umetovanje. Dočim se ima dualizem, ker slovanske narode pestuje, smatra za nemoralno podlago države, služila bi razdeljenost v narodne skupine ali federalizem s samoupravo narodov moralnemu vzoru. Dualizem deli tudi državo nehote v dva so-

Listek.

Boji in krone.

(Povest. Prevel Anton Jerovšek.)
(Dalje.)

Plamen misijonske postaje v glavnem mestu naj bode znamenje, da se morajo zažigati kristijanom hiše po celi deželi, in smrt tujih misijonarjev tukaj v mestu naj bode oklic, da se usmrtilo vsi njih privrženci. Ako bomo iztrebili kristijane, bomo premagali tudi Francoze, ki ne bodo mogli daleč v deželo s svojimi težkimi, železnimi ladijami. Zatorej nasvetuje ta govornik, da se začne čez osem dni, ko bode polna luna, splošno morjenje kristijanov v glavnem mestu. Do takrat more tudi on zbrati svoje v severnem delu dežele razpršene čete in glas poslati poglavarjem divjih gorskih ljudstev, ki so vedno pripravljena moriti in pleniti. «Vi pa, vojni mandarin,» nadaljuje govornik, «prezimate v trdnjavi nalogo. Ni mogoče, da bi nam izpodletelo, ker nam vi, pogumni stotnik straže, pri vodnih vratih odprete trdnjavo. 2000 mojih črnoprarnikov stoji kake tri dni hoda odtod. Z njimi napadete nenadoma posadko, ako bi se ne hotela udeležiti zarote. Nato obkolite cesarski grad.

Hijephova mora piti strup, in princ Dikdik zasede prestol svojih slavnih prednikov.»

«In kakor hitro imam oblast v rokah,» reče nato Dikdik, «izdam takoj povelje, da se iztrebijo kristijani do zadnjega. Jaz sam napadem s črnoprarniki proketo misijonsko hišo v mestu in položim lastnoročno krščanskim duhovnikom glave pod noge. In kakor zahteva poglavar črnoprarnikov, mora plamen krščanskih hiš in cerkva v Huetu dati znamenje sosednim mandarinom, da tudi oni z ognjem in mečem napadejo kristijane. Na ta način bode mogoče v dveh dneh očistiti Anam te tuje zalege.»

Franc se stresse na celem životu, ko sliši te besede, katerim glasno pritrjujejo drugi. Nato se še posvetujejo zarotniki o nekaterih posameznostih.

Stotnik straže pri vodnih vratih predlaga, naj da poglavar črnoprarnikov od anamskih vojakov navidezno vjeti 100 svojih mož, ki se naj kot jetniki zapro v trdnjavi. Ti se morajo v določeni noči oborožiti, da napadejo ponočno stražo pri trdnjavi. Predlog se sprejme.

Potem se posvetujejo, če bi pomorili samo krščanske može, ali pa tudi žene in otroke. Mandarin in stotnik sta hotela vsem prizanesti, ki bi zatajili tujo vero. Princ in poglavar črnoprarnikov pa odločno zahte-

vata, da se iztrebi cela 'zalega', kakor sta se izrazila. Za napad se je odločila prva noč, ko bode polna luna. Ko bode mesec tako visoko, da se bode mogel videti od vodnih vrat, se morajo ta vrata odpreti črnoprarnikom, ki bodo pripravljene v pokritih čolnih. Princ še tudi zahteva, da se tudi odstranijo njegovi nasprotniki v zboru najvišjih svetovalcev. Imenovali so se sivolasi Filin in nekateri drugi, ki so se zapisali na posebno listino.

Konečno še Dikdik želi, da mu takoj pomagajo pobegniti. A vsi mu pravijo, da je bolje, ako ostane do imenovane noči zaprt v stolpu. Če bi pobegnil, bi začel Hijephova sumiti zaroto. Princ se da pregovoriti in ostane v zaporu, dasi nerad, zarotniki pa se pozno v noči poslové od njega.

Komaj da se je Franc skril pod top, so že ponočni obiskovalci korakali mimo njega. Nehoté se potuhne še bolj globoko in se pri tem zadene ob top. Poveljnik črnoprarnikov sliši šum, zato potegne meč in vseka z njim v temni kot.

«Kdo je tukaj?» vpraša ob enem.

«Nihče,» odgovori vojni minister. «Najbrže je bila podgana, katerih kar mrgoli v tem stolpu. Most je vzdignjen in stari Minge še tudi stoji na straži.»

Franc, kojemu je meč brnel tik glave,

vražna tabora, katerih vsak išče pomoči zoper družega izven države, ako mu take ni treba celo zoper tiste, ki se mu upirajo, ker se nočejo dati surovo pestovati; federalizem pa bi zopet ustvaril jedinstvo. Dualizem daja Slovanom le politične pravice, narodnih ne, federalizem dajal bi vsem vse. Federalizem ne more biti pomnožen dualizem, ker sta si v bistvu različna. Dualizem odreja vendar narodom pravice in vlada raz dvoje mest: iz Dunaja in iz Budapešte, dočim federalizem narodom dovoljuje, da se sami vladajo, v kolikor jim je to mogoče pustiti z ozirom na celokupnost države. Dualizem je le podvojen gol centralizem, in če smo tega spoznali za zlo Avstrije, je dualizem dvojno zlo. Še enkrat torej: proč z dualizmom, na njegovo mesto pa federalizem s samoupravo narodov!

Zaplenjeno!

Zaplenjeno! Zaplenjeno!

Ali ravno tako bode treba prusake in madžarone naučiti manire, prve spomniti, da imajo svojega cesarja na Dunaju, ne pa v Berlinu, tem le pa brzdati njih ošabnost in hrepenenje po nezavisnosti. Zakoni so za to, da se taki elementje, ki se za državni red ne brigajo, užugajo. Dokler država tem ne bode prišla do živega, na zboljšanje naših razmer ni misliti. Ako bi se v Avstriji vsak prusak takoj za vrat zgrabil in pošteno stresel, kakor si je zaslužil, bi prusačenja kmalu bilo konec. Zakaj so pa druge države tako stroge, in zakaj ve naša vlada zoper Slovane biti tako ostrá? Posebno drzni so ti ljudje, odkar obstoji zveza z Nemčijo. Dan na dan dogajajo se najočitniša veleizdajstva pod pretvezo, da se zavezna država ne sme žaliti, v resnici pa, ker Nemčija na našo notranjo politiko vpliva. Zatorej pa je nujno treba, da se Avstrija Nemčije prej ko slej reši.

Nadalje bi se moralo avstrijsko-ogrsko uradništvo od zgoraj navzdol precej globoko izpremeniti. Uradniki delajo, malone kar hočejo. Tostran Litve dela jih velika večina za prusaštvo in lahonstvo, onkraj za madžaronstvo. Pisati o tem še več, vzlasti kar se tiče naše strani, pravilo bi se v Dravo vodo nositi. Zatorej le iz blažene Ogrske par primerov. Pri volitvah 1896. je komitatni sodnik bistriški po noči z žendarmi hodil v stanovanja ter z bajoneti silil volilce, da so glasovali za Banfijevega kandidata. Postreljenih je pri teh volitvah bilo 53 Slovakov, ranjenih 120, in vse to se je zgodilo pod patronatom uradništva.

Nazadnje pa je treba še nekaj, da bo mogoče, v Avstriji uresničiti državno idejo, kakoršno smo spoznali za pravo. Avstrijska

država bila je nekdanj izborna katoliška, danes je živo verstvo, tako ki se zatajevanja in žrtev ne ustraši, le redko! Ne varajmo se! Po mestih in trgih se itak skoro vseskozi voli liberalno, ali tudi po kmetih pada pod koso liberalizma od leta do leta več žrtev. Tistega poštenega mišljenja in jeklene značajnosti, ki sta nekdanj bili navadni, je danes uže malokje najti. Človek, ki ju čisla, se ju veseli, če ju kje zasledi, kakor da bi po dolgem zopet našel drugega prijatelja, po katerem je hrepenel. Vemo, da je liberalizem starega, daljnega izvira; ali prav siriti kakor smrtna kuga se je vendar le jel, odkar imajo pri nas židje toliko pravic in prusko nemštvo toliko veljave. O verskih rečeh soditi zaničljivo, jelo je od neke dobe sem v višjih krogih postajati običajno, kazati «omiko.» In ta «omika» se je potem spuščala od tam nizdolu. Danes najdeš sledove liberalizma uže v zadnji koči. Benedek, tisti ki je leta 1866. izgubil vojsko zoper Pruse, vojakom ni dajal časa za velikonočno izpoved; ko se je pred bitko vojakom ponudil papežev blagoslov, djal je: «Le skrbite, da bode Bog nepristranski, za drugo bodem uže jaz skrbel!» Tudi je navada, da se pred bitko podeluje vojakom splošna odveza; takrat, to je pri Kraljevem gradu, se to prvič ni zgodilo, «ker to pre ruši vojakom samozavest.» Enakih primerov lahko bi navedli mnogo; ali vidimo, da moramo končati.

Če sedaj naj še enkrat kratko izrečemo, kako bi bilo državno idejo uresničevati, djali bi: Avstrija je v skrajni nevarnosti, ali rešiti se še da in sicer po federalizmu z narodno samoupravo, po krčenju prostosti židov, po strogem postopanju z veleizdajci in upornim uradništvom in končno po odločni vrnitvi k katoličanstvu. To vse pa se da izvesti še le tedaj, če Avstrija vezi, ki jo priklepajo na Nemčijo pretrga. Pred vsem torej: Proč od Nemčije!

Slovenske zahteve v drž. zboru.

Občine Spodnji Dolič, Bezovica in kat. polit. društvo v Konjicah so izročile po poslancu J. Žičkarju prošnje na državni zbor za ustanovitev slovenskega vseučilišča v Ljubljani. Pri tej priložnosti je imenovani poslanec izpregovoril sledeče besede:

»Visoka zbornica! Čast mi je bila, da sem visokemu naučnemu ministerstvu izročil prošnje od več kakor 50 občin in društev iz Spodnjega Štajerja za ustanovitev slovenskega vseučilišča v Ljubljani. Razlogi za to ustanovitev so prav natanko navedeni v peticiji nekaterih korporacij iz Ljubljane, ka-

trepeče na celem životu in moli kratko molitvico na čast angelju varuhu.

«Mislim, da se je zganilo nekaj večjega nego podgana,» reče roparski glavar, in še hoče enkrat mahiniti. A tovariša ga potegneta za seboj, rekoča, da je že pozno in se morajo požuriti. Francu je močno bilo srce, ko so korakali po stopnjicah doli. Spodej pred stolpom se ločijo. Stotnik se poda zopet k straži ob vodnih vratih. Vojni minister in roparski načelnik pa sta šla okoli trdnjave navidezno, da bi se prepričala, če so straže na svojem mestu, v resnici pa le zato, da bi si poglavar črnoprarnikov mogel natanko ogledati trdnjavo.

Ko si deček nekoliko oddahne od prestanega strahu, začne premišljevat, kaj bi naj zdaj storil. Na misel mu pride, da bi zbežal ter opozoril misijonarje in cesarja na pretečo nevarnost. Pa kako bi naj srečno prišel mimo mnogih straž v mesto ali v cesarsko palačo? Ali bi naj skočil iz hodnika v mimotekočo reko ter jo preplaval? Poguma za to mu ni manjkalo, a čutil je, da za to nima dosti moči. Ko tako premišljuje, sliši, da se mu bliža jetničar. Franc sklene, jetničarju vsaj to povedati, kar zadeva cesarja.

«Če se jim v tem prepreči načrt,» tako je čisto prav sklepal, «potem se tudi kristijanom ne bode nič zgodilo.» Zatorej naznani

staremu jetničarju kateri dan in katero uro se ima zgoditi napad, pove mu tudi imena glavnih zarotnikov in način, kako hočejo dobiti črnoprarnike v trdnjavo.

Starec debelo gleda in dečka natanko izprašuje. Ko pa ga Franc prosi, naj ga takoj vzame seboj k cesarju, da mu naznanita zaroto, reče skopi starec:

«Ti hočeš, da bi jaz delil s teboj plačilo! Dečko, tega pa ne, plačilo hočem obdržati za sé. Glej, da takoj zopet zgineš v kletko. A zapomni si, da nikomur ne poveš, kar si nocoj slišal, drugače ti zadavim pred očmi tvojo mater, tebe pa mučim do smrti, kakor ni bil še nihče mučen.

«Si razumel? Zdjaj pa v kletko!»

Čez nekaj minut je tičal deček že zopet v zaduhli ječi, a zdaj ni bil več pri svoji materi, temveč od nje v nasprotnem kotu in z nekim roparjem na eden kol priklenjen.

8. Dogodki med tem.

Drugi dan proti večeru je bil Lu, mladi prijatelj našega Franca Tuana, na vrtu svojega pra-ujca, modrega Filina. Filin, je bil velik prijatelj vrtnarstva, kojemu je posvetil vse proste ure. Še celo zdaj v svoji visoki starosti je bival po dnevu večinoma med grmičjem in cveticami svojega vrta. Trdil je celo, da se mora temu opraviću na prostem

zraku zahvaliti za svojo visoko starost in krepkost. Takrat se je sprehajal s svojim pravnikom med krasnimi gredami, zdaj tu zdaj tam kaj popravlja. Razkazoval je Luju krasne cvetlice, izmed katerih je marsikatero redko vrsto dobil od krščanskih misijonarjev. »Ko solnce zajde, jih še moraš enkrat dobro zaliti,« pravi mlademu Luju. Na to mu pokaže lepe, modre, japonske lilije in v sredi med njimi čarobno metodiko, ki je ravnokar razvila svoj zlatorumeni cvet. »Tudi ta je iz daljnega, tujega kraja. Neko gorovje v Afriki ji je domovina,« pripoveduje dečku. »Ne dotikaj se je! Ona je sicer lepa, pa močno strupena in te uči, da ne smeš vedno od zunanje lepote sklepati na notranjo vrednost kake stvari.« Lu je med tem zapazil, da prekrasna cvetlica nima močnega stebila temveč se ob drugih rastlinah vije kvišku. »To te naj spomni na to-le resnico: »Kakor potrebuje ta krasna tako je tudi z našimi knezi, kojih kraljevstvo se more le takrat razvijati, če jih zvesto podpirajo podložniki. — Kako se ti dopade novi vladar?«

»Veliko bolj, kakor rajni Tidik. Tidiku sem se vedno bližal s strahom in trepetom, Hijephova pa je dober in milosrčen. Jaz sem ga že prosil, da bi rešil iz ječe mojega prijatelja Tuana in ga zopet vzel med svoje služabnike.«